

Hyvinvointimittareiden käyttökelpoisuus Suomen kannalta ja keskeiset kehittämiskohteet

Esimerkkinä Suomen alueellinen 'Aidon edistyksen mittari' (GPI)

Kestävän kehityksen toimikunta 16.2.2011

Miten mitata kestäväää kehitystä ja hyvinvointia?

Jukka Hoffrén
Tutkimuspäällikkö
Tilastokeskus

Taloustieteen tila

- Nykyiseltä taloustieteen valtavirtaukselta puuttuvat kaikki kytkennät kestävään kehityksen. Teoria pelkistää ihmisten käyttäytymisen rationaaliseksi ja omaa etuaan edistäväksi.
- Talousteoria ja -politiikka ovat viimeisten 30 vuoden aikana korostaneet uskoa markkinoiden vapauteen ja luottaneet "näkyättömän käden" teoriaan.
- Alan Greenspan (2008): "Löysin virheen tästä ratkaisevan tärkeästä toimintamallista" -> havainto järkyttää koko taloustieteen perustaa.
- Ekonomistit eivät ole juurikaan kiinnittäneet huomiota tähän ongelmaan. Taloustiede on hampaaton.

Talous hyvin- ja pahoinvoinnin tuottajana

- Talous tuottaa kahdenlaisia tuotoksia: hyödykkeitä ja haitakkeita.
- Markkinahinnat tekevät hyödykkeistä näkyviä.
- Markkinahinnoittelun ulkopuolelle jäävät haitakkeet: ympäristöongelmat, kestävän kehityksen vaatimukset ja sosiaalinen pahoinvointi. Niiden vaikutukset jäävät analyysien ulkopuolelle ja ne voidaan ottaa huomioon vain yhteiskunnan toimenpiteiden, kuten verotuksen ja omistusoikeuksien määrittämisen kautta.
- OECD suositus: "Price where you can". Kuitenkin toimenpiteistä 80-90% jää yhteiskunnan harteille.

Teoriasta käytännön talouspolitiikkaan

- Kaiken tuotannon lisäyksen oletetaan lisäävän kulutusta ja kulutuksen väistämättä lisäävän ihmisten onnellisuutta, joten talouskasvu (BKT:n kasvu) on tavoiteltava yhteiskunnallinen päämäärä.
- "Talouskasvua" saadaan aikaan mm. markkinoita vapauttamalla, ympäristölainsäädäntöä lieventämällä, laajentamalla markkinoita, veroja ja sosiaaliturvaa laskemalla ja julkista sektoria supistamalla.
- Käytännössä nämä toimet aiheuttavat myös entistä enemmän kustannuksia, joihin ei kiinnitetä riittävästi huomiota.

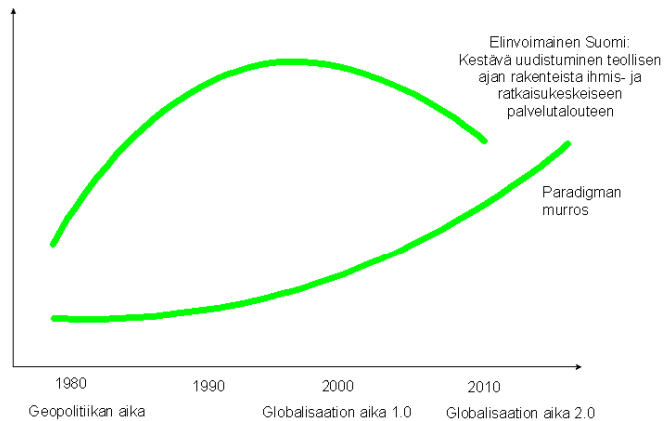
BKT hyvinvoinnin mittarina

- Kansantalouden tilinpito ja BKT kehitettiin toisen maailmansodan aikana ja niiden avulla mobilisoitiin kansakunnan kaikki resurssit sotatalouden käyttöön. Sodan jälkeen BKT soveltui jälleenrakennuksen tarpeisiin aina 1960 ja 1970 -luville asti.
- Hyvinvointia kasvatettiin parhaiten lisäämällä tuotantoa maksimaalisesti kustannuksista (mm. luonnonvarojen kulumisesta, ympäristön pilaantumisesta, terveyshaitoista) piittaamatta.
- BKT ei ole hyvinvoinnin mittari. Meillä ei ole käytössä yleisesti hyväksyttyä hyvinvoinnin mittaria.

Kohti jälkiteollista yhteiskuntaa ja taloutta

- Yhteiskunnallinen murros: siirtyminen teollisuusyhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan.
- Teollisuustuotannon osuus taloudesta supistuu merkittävästi ja pysyvästi. Tilalle enemmän aineetonta palvelutuotantoa, joka tarjoaa ihmisille ratkaisuja. Yhteiskunnan rakenne ja toiminta muuttuu.
- Maabrändivaltuuskunta (25.11.2010): Kun massa- ja halpatuotantotavaroihin ei enää kohdistu niukkuutta, ohjaa perustarpeiden täyttäminen kehittyneissä maissa kulutusta enää nimellisesti. "Kulutus vetää, tuotanto seuraa". Kuluttajat etsivät merkityksiä. Laatu korvaa määrän. Design korostuu.

Yhteiskunnallinen murros: siirtyminen jälkiteolliseen yhteiskuntaan

Sitra: Suomi on paradigman muutoksen kynnyksellä, jossa teollisesta ajasta siirrytään kohti ihmis- ja ratkaisukeskeistä palvelutaloutta.

Nurmio & Turkki (toim.): Elivoimainen Suomi 2010.

16.2.2011

7

Näkökulman siirtäminen tuotannosta kuluttajan hyvinvoinnin mittaamiseen

- Lukuisten empiiristen tutkimusten mukaan tulojen kasvu ei tietyn tulotason jälkeen enää lisääkään ihmisten hyvinvointia tai onnellisuutta (mm. OECD).
- Euroopan Unionissa on havahduttu siihen että BKT on väärä talouden ja yhteiskunnan edistyksen mittari.
- Stiglitzin komissio, Eurostat ja OECD: kotitalouksien hyvinvointi ja kestävä kehitys vaativat entistä enemmän huomiota.
- Missä määrin BKT:n ilmaisema talouskasvu hyödyttää ihmisiä?

16.2.2011

8

Stiglitzin komission suositukset 14.9.2009

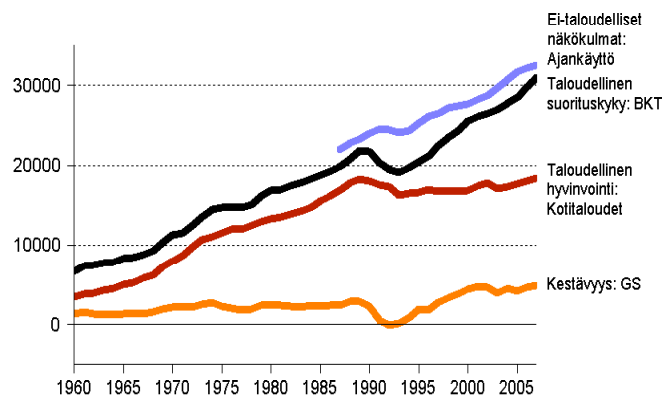
BKT:n ohella tarvitaan seuraavia mittareita:

1. Taloudellinen hyvinvointi: Huomio kotitalouksiin, SNA:ta täydentävät mittarit. Ideaali mittari sisältää kotitalouksien markkinakulutuksen, julkiset palvelut, ei-markkinatoiminnot, vapaa-ajan arvon ja puolustautumismenot.
2. Ei-taloudelliset seikat: mahdollisuudet ja elämänlaatu. Ajankäyttötilit?
3. Kestävyys: globaalit ja kansalliset kestävyysrajoitteet pitää huomioida. Genuine Savingsin (GS) tulee olla positiivinen.

16.2.2011

9

Stiglitzin komission ehdottamat mittarit, Suomi (asukasta kohden, reaaliset hinnat (euro 2000))

16.2.2011

10

Suomeen sovellettuja vaihtoehtoisia hyvinvoinnin mittareita

- Hyvinvointia mittaavia seurantajärjestelmiä on kehitetty useita, joista osaa on sovellettu/sovelletaan myös Suomeen:
- Human Development Indicator (HDI) / YK
- Index of Economic Welfare (ISEW)
- Genuine Progress Indicator (GPI)
- Sustainable Society Index (SSI)
- Genuine Savings (GS)

Sitran esiselvityksessä tarkastellut mittarit

(1) Bruttokansantuote, BKT	(10) Environmental Performance Index, EPI (Ympäristöllisen suorituskyvyn indeksi, aik. Environmental Sustainability Index, ESI)
(2) Vihreä bruttokansantuote	(11) Ecological Footprint, EF (Ekologinen jalanjälki)
(3) Index of Sustainable Economic Welfare, ISEW (Kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksi)	(12) Happy Life Years, HLY, (Onnellisten elinvuosien indeksi)
(4) Genuine Progress Indicator, GPI (Aidon kehityksen indikaattori)	(13) Happy Planet Index, HPI (Onnellisen maapallon indeksi)
(5) Simplified ISEW, SISEW (Yksinkertaistettu ISEW)	(14) National Accounts of Well-being, NAW (Kansallinen onnellisuustilinpito)
(6) The New Welfare Index, NWI (Uusi (saksalainen) hyvinvointi-indeksi)	(15) Gross National Happiness, GNH (Bruttokansanonnellisuus)
(7) Genuine Savings, GS (Todelliset säästöt)	(16) Canadian Index of Wellbeing, CWI (Kanadalainen hyvinvointi-indeksi)
(8) Human Development Index, HDI (Inhimillisen kehityksen indeksi)	
(9) Sustainable Society Index, SSI, (Kestävän yhteiskunnan indeksi)	

ISEW ja GPI -mittarit

- BKT:n rinnalle ja sitä korvaamaan on kehitetty useita hyvinvointia seuraavia mittareita ja tilinpitojärjestelmiä, sekä niiden perusteella laskettavia indikaattoreita.
- Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW) ja Genuine Progress Indicator (GPI) –mittarit mittaavat hyvinvointia kuluttajasta käsin.
- Ne pyrkivät laajentamaan hyvinvoinnin kuvausaluetta varjohintojen avulla ottamaan huomioon tärkeimmät ihmisten hyvinvointiin vaikuttavat tekijät.

Aidon kehityksen indikaattori GPI

- GPI on ISEW:n pohjalta muodostettu indikaattori, jonka ensimmäinen version yhdysvaltalainen Redefining Progress –järjestö esitteli vuonna 1995.
- GPI:llä kuvataan tapahtunutta aitoa ja todellista kehitystä. Se on tarkoitettu talouden ja ympäristön kestävyuden ja erityisesti pidemmän aikavälin kehitystrendien kuvaamiseen.
- GPI ottaa huomioon ISEW:sta poikkeavia tekijöitä ja niiden painoarvo on erilainen. GPI kuvaa ympäristötekijöitä monipuolisemmin ja huomioi myös yhteiskunnalliset tekijät varsin kattavasti.

ISEW ja GPI

Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW)	Genuine Progress Indicator (GPI)
+ Painotettu yksityinen kulutus	+ Painotettu yksityinen kulutus
+ Kotitaloustyön arvo	+ Kotitaloustyön ja vanhemmuuden arvo
+ Kestokulutushyödykkeiden tuottamat palvelut	+ Korkeakoulutuksen arvo
+ Katujen ja maanteiden tuottama hyöty	+/- Vapaaehtoistyön arvo
+ Julkiset kulutusmenot terveyteen ja koulutukseen	+ Kestokulutushyödykkeiden tuottamat palvelut
- Kestokulutushyödykkeiden hankinta	+ Maanteiden tuottama hyöty
- Yksityiset terveys- ja koulutusmenot	- Rikollisuuden aiheuttamat kustannukset
- Mainonnan kustannukset	- Vapaa-ajan menettämisen arvo
- Työmätka pendelöinnin kustannukset	- Vajatyöllisyyden kustannukset
- Kaupungistumisen aiheuttamat kustannukset	- Kestokulutushyödykkeiden hankinta
- Liikenneonnettomuuksien kustannukset	- Työmätka pendelöinnin kustannukset
- Veden pilaantumisen kustannukset	- Kotitalouksien saasteiden torjunta
- Ilmansaastumisen kustannukset	- Liikenneonnettomuuksien kustannukset
- Meluhaittojen kustannukset	- Vesistöjen pilaantumisen kustannukset
- Soiden häviäminen	- Ilmansaasteiden kustannukset
- Maatalousmaan häviäminen	- Meluhaittojen kustannukset
- Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö	- Soiden ja kosteikkojen häviäminen
- Aiheutuneiden pitkä-aikaisten ympäristövaurioiden arvo	- Maatalousmaan häviäminen
+ Pääoman nettokasvu	+ Luonnonlaitaisten metsien häviäminen
+ Muutokset maan kansainvälisessä asemassa	+ Luonnonvarojen käyttö
= ISEW	- Hiilidioksidipäästöjen aiheuttamat vahingot
	- Otsonikerroksen ohentumisen kustannukset
	+/- Pääoman nettokasvu
	+/- Nettolainananto
	= GPI

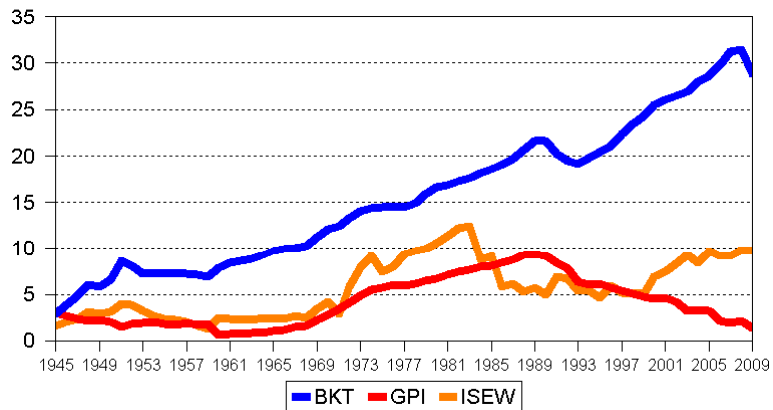
GPI:n laskentakaava

$$\text{GPI} = A + B - F - H + I$$

Missä

- A on tulojaolla painotettu yksityinen kulutus
- B on hyvinvointia tuottavat markkinoiden ulkopuoliset palvelut
- F on hyvinvointia alentavia talouden ulkoisvaikutuksia
- H on ympäristön ja luonnonvarojen heikentymisestä aiheutuvat kustannukset
- I on pääoman ja kaupan vaihtotaseen vaikutukset

Suomen BKT, ISEW ja GPI –indikaattoreiden kehitys 1945-2009 (per capita reaalisin hinnoin)

16.2.2011

17

Jatkotyön merkittävimmät haasteet 1

- 1. Keinotekoisien arvottamismenetelmien käyttö
- 2. Subjektivisesti koetun onnellisuuden yhdistäminen objektiiviseen mittariin
- 3. Kasautuvien ympäristöongelmien huomioiminen
- 4. Luonnonvarojen kulumisen vaikutus hyvinvointiin
- 5. Terveysten merkitys hyvinvoinnille ja ympäristöhaittojen vaikutus terveyteen
- 6. Yksityinen kulutus ja tulonjakokysymykset koetun hyvinvoinnin näkökulmasta

16.2.2011

18

Jatkotyön merkittävimmät haasteet 2

- 7. Inhimillisen pääoman merkitys ja teknologinen kehitys hyvinvoinnin lisäämiseksi
- 8. Uuden hyvinvointi-indikaattorin laadinnan tilastollinen pohja
- 9. Globaalien näkökulmien huomioiminen
- 10. Suomen kannalta olennaisten yhteiskunnan ympäristön ja hyvinvoinnin kestävyteen vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen ja metodologisen pohjan luominen

Hyvinvoinnin mittaamisen kehittäminen

- Saksa kehittää New National Welfare Indexiä (NWI) (sovellettua ISEW/GPI –mittaria). NWI on ns. kansallinen sovellus.
- Eurooppalaisen hyvinvointivaltion parempi kuvaus: julkisten palveluiden parempi huomioiminen.
- Globalisoituminen ja maapallon rajallisuuden parempi huomioiminen.
- Tarve yhdistää objektiivisia ja subjektiivisia mittareita. Esim. Britannian hallituksen tavoitteena.
- OECD: Huomioitava myös talouden, luonnon ja yhteiskunnan pääomakannat.

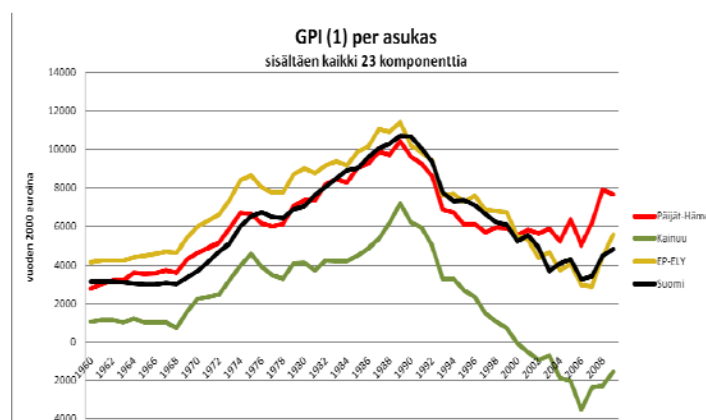
Suomen alueellisen GPI -pilotoinnin tausta

- EU:ssa on tarve saada käyttöön parempia aluetason kehityksen seurantavälineitä.
- Yhdysvalloissa ja Kanadassa on tuotettu paljon GPI – laskelmia osavaltio, alue- ja paikallistasoilla.
- EU/Fresh -hanke: Alueellisen kestäväen hyvinvoinnin kehitys ja seuranta GPI -indikaattorilla: Päijät-Häme, Kainuu ja Etelä-Pohjanmaan ELY -keskuksen alue 1960–2009.
- Tekijät: Hannakaisa Andersson (2010) ja Inka Lemmetyinen (2010-11), Lahden tiede- ja yrityspuisto Oy.
- EU:ssa nämä aluetason GPI –laskelmat ovat pilotteja.

16.2.2011

21

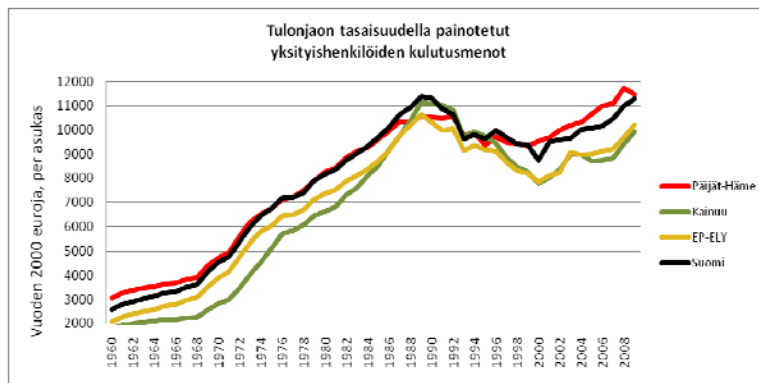
GPI:n kehitys EP-ELY –alueella, Kainuussa ja Päijät-Hämeessä 1960-2009

16.2.2011

22

Kotitalouksien taloudellinen hyvinvointi

16.2.2011

23

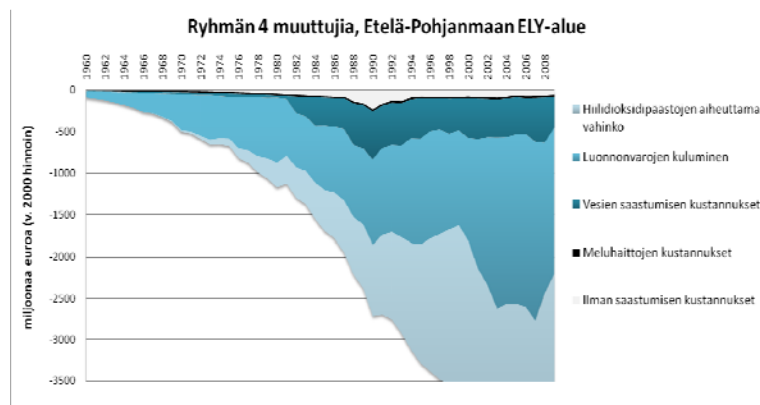
Työttömien osuus työkäisistä Suomessa ja eri alueilla

16.2.2011

24

Ympäristön heikentymisestä ja luonnonvarojen kulumisesta aiheutuvat kustannukset EP-ELY -alueella

16.2.2011

25

Hyvinvoinnin tulevaisuuden näkymät

- Ulkoisvaikutusten määrä näyttää kasvavan jo nopeammin kuin talouden tuottamien hyödykkeiden arvo, joten kuluttajien ja koko yhteiskunnan hyvinvointi heikkenee.
- Kestävä kehitys: ympäristön ja luonnonvarojen käyttöä hyvinvoinnin tuottamisessa pitää vähentää niin että ne ovat maapallon rajallisten ekosysteemien kanto- ja uusiutumiskyvyn rajoissa.
- Hyvinvoinnin tuottamisen tehokkuutta on kasvatettava ja tuotantomenetelmiä parannettava radikaalisti. Tarvitaan kustannushyötyanalyseja.

16.2.2011

26

GPI:n mahdollisuudet Suomen kannalta

- GPI tarjoaa hyvän lähtökohdan eri näkökulmien integroimiselle yhteen mittariin. GPI vahvistaa ajattelumallia, jonka mukaan talouskasvu ei suinkaan ole ainoa ja riittävä edellytys hyvinvoinnille.
- Suomessa suurta kiinnostusta kehittää ja pilotoida GPI:tä myös aluetasolle.
- GPI -laskennan rahoitus ja vastuutaho yhä avoinna.

GPI:n jatkokehittämisen kohteet

1. GPI on laadultaan yhtä hyvä kuin sen käyttämät perustilastot. Perustilastojen luotettavuus, kattavuus, ajantasaisuus ja relevanttius.
2. GPI vaatii vuosittaista tilastotuotantoa kaikkien siihen sisältyvien tekijöiden osalta. Suuriakin tietoaukkoja ja –viiveitä, jotka tulee poistaa.
3. GPI:n vaatimien perustilastojen laskentaviive on 1-2 vuotta ja ennakkotietojen osalta 0,5 - 1 vuotta. Reaaliaikaiseen tai lähes reaaliaikaiseen tilastotuotantoon siirtyminen.
4. GPI:n soveltamista alueellisena ja paikallisena seurantavälineenä on vaikeuttavat hallintorajojen muutokset ja puuttuvat tiedot. Alueellista ja paikallista tilastotuotantoa kehitettäessä tulisi muistaa myös GPI -mittarien tietotarpeet.
5. GPI -mittarin kehittäminen vaatii huomion kiinnittämistä hinnoittelumenetelmien kehittämiseen ja niiden käyttöön.
6. Koska perustilastoja tuottavat tahot sijaitsevat eri organisaatioissa, tulee GPI -mittarin laadinta vaatia koordinoitua yhteistyötä tilastotuottajilta.

Lopuksi

- Hyvinvointia on mahdotonta parantaa tehokkaasti pelkästään taloudellista aktiviteettia kasvattamalla ja korjaamalla jälkikäteen aiheutuneita ympäristöhaittoja ja poistamalla sosiaalista pahoinvointia.
- Hyvinvointia tulee jatkossa luoda niin, että samalla synnytetään mahdollisimman vähän pahoinvointia. Tähän tarvitaan uusi luotettava todellisen hyvinvoinnin seurantajärjestelmä.
- Tuotannon arvot tulee voida suhteuttaa aiheutettuihin todellisiin kustannuksiin ja sen on huomioitava kestävä kehityksen vaatimukset, aiheutetut sosiaaliset ongelmat ja ympäristökustannukset. Uuden seurantajärjestelmän tulee ohjata kohti luonnon kannalta kestävää hyvinvoinnin tasoa.

Kiitos!

jukka.hoffren@stat.fi